

Botaničar Lujo Adamović (1864.–1935.)*

Nenad JASPRICA^a i Sanja KOVAČIĆ^b

^aInstitut za oceanografiju i ribarstvo, Dubrovnik, jasprica@labdu.izor.hr

^bBotanički zavod s Botaničkim vrtom Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Zagreb, sanja@botanic.hr

Primljeno/Received: 2001-10-24; Prihvaćeno/Accepted: 2001-12-06

Hrvat Lujo Adamović (1864.–1935.) mladost i posljednje godine života proveo je u Dubrovniku. Nakon završenog studija na beogradskom sveučilištu (1888.), predavao je nekoliko godina jezike na gimnazijama u više gradova u južnoj Srbiji. Godine 1898. obranio je u Berlinu doktorsku disertaciju pod naslovom *Die Vegetationsverhältnisse Ostserbiens*. Od 1901. do 1905. obavljao je dužnost profesora botanike i upravitelja Botaničkog vrta Sveučilišta u Beogradu. U razdoblju od 1906. do 1915. radio je kao privatni docent biljne geografije na Sveučilištu u Beču. Nakon toga je ponovno imenovan upraviteljem istoga Botaničkog vrta u Beogradu (1915.–1918.). Dopisnim članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Zagreb) izabran je godine 1907. Sljedbenik je najpoznatijih europskih botaničara koji su istraživali "biljne formacije". Objavio je više od 60 knjiga, znanstvenih radova i članaka. Opisao je nekoliko novih biljnih vrsta i nižih svojta. Najvažnija djela Luja Adamovića *Die Vegetationsverhältnisse der Balkanländer* (1909.), *Die Pflanzenwelt Dalmatiens* (1911.), *Die Vegetationsverhältnisse der Adrialänder* (1929.) i *Die Pflanzengeographische Stellung und Gliederung Italiens* (1933.), i danas se smatraju klasičnom geobotaničkom literaturom.

Ključne riječi: Adamović, "biljne formacije", Dubrovnik, flora

Key words: Adamović, "plant formations", Dubrovnik, flora

* Članak se temelji na izlaganju održanom na znanstvenom skupu *Hrvatski prirodoslovci 10*, Dubrovnik, 25. i 26. listopada 2001.

Botanist Lujo Adamović (1864–1935)

Nenad JASPRICA^a and Sanja KOVAČIĆ^b

^aInstitute of Oceanography and Fisheries, Dubrovnik, Croatia; jasprica@labdu.izor.hr
^bFaculty of Sciences, Department of Botany and Botanical garden, Zagreb, Croatia;
sanja@botanic.hr

Lujo Adamović, a Croat, spent his youth and latter years of life in Dubrovnik. After finishing his studies at the University of Belgrade (1888), he spent a few years teaching languages in high schools in various towns in southern Serbia. In 1898 in Berlin, Lujo Adamović wrote his PhD-dissertation entitled *Die Vegetationsverhältnisse Ostserbiens*. From 1901 to 1905, he served as a professor of botany and as a director of the Botanical Garden at the University of Belgrade. In the period from 1906 to 1914, he worked as a private associate professor of phytogeography at the University of Vienna. Afterwards, he became a director of the Botanical Garden in Belgrade once again (1915–1918). He became corresponding member of the Yugoslav Academy of Arts and Sciences (Zagreb) in 1907. He was a follower of the most famous European botanists that researched “plant formations”. Lujo Adamović published more than 60 scientific papers and books, and described some new plant species and lower taxa. The most important papers of Lujo Adamović are *Die Vegetationsverhältnisse der Balkanländer* (1909), *Die Pflanzenwelt Dalmatiens* (1911), *Die Vegetationsverhältnisse der Adrialänder* (1929), and *Die Pflanzengeographische Stellung und Gliederung Italiens* (1933), which are treated as the classical geobotanical literature of now days.

Uvod

Razdobljem velikih otkrića u 15. i 16. stoljeću počinje se mijenjati odnos društva prema novim spoznajama, razvijaju se nove znanstvene discipline i šire postojeće, pa tako i medicina, u čijem se okrilju dotad nalazila botanika. Botanička istraživanja, usko vezana uz ljekovita svojstva biljaka, stoljećima su obavljali liječnici, ljekarnici i amateri – sakupljači ljekovitoga bilja. Prvi zapisi o tome s hrvatskih prostora potječu već iz 16. stoljeća: stari dubrovački liječnici i ljekarnici vrlo su dobro poznavali biljke i njihova ljekovita svojstva te ih uspješno koristili u liječenju mnogih bolesti, no iz toga razdoblja ne možemo izdvojiti nijednoga znanstvenika koji bi se isključivo i iscrpno bavio istraživanjem biljnoga svijeta. U uvodnome dijelu rada *Građa za floru Dubrovačku* (1887.) Lujo Adamović je zapisao:

“Grehota je, da stari Dubrovčani, koji su u svakoj grani ljudske ugladjenosti bili izgledom svih balkanskih naroda, nisu i u ovoj struci iztakli kakvog Boškovića ili Gundulića, nego su žalibože ostavili sve do dana današnjeg botaniku kao netaknutu ledinu, po kojoj su u novije doba veleč. biskup Vodopijić i pok. Franjevac Kuzmić sakupljanjem bilinskih imena iz usta naroda, pak i sabiranjem bilina uz *Rubriciusa* i *Neumayera*, bili stoprv pokušali da zabrazde i što god omekote“.

Sustavno istraživanje flore na dubrovačkom području započelo je prije više od 150 godina, posjetom u to doba svjetski poznatoga botaničara hrvatskoga podrijetla, Roberta Visianija Šibenčanina (1800.–1878.), autora klasičnog djela *Flora Dalmatica* (1842.–1852., 1872.–1881.). Otad su dubrovačko područje posjetili brojni domaći i strani botaničari. Poznavanju flore i vegetacije širega dubrovačkog područja najviše su pridonijeli profesor botanike i direktor botaničkoga vrta Njemačkog sveučilišta u Pragu Günther Beck von Mannagetta (1856.–1931.), Dubrovčanin Lujo Adamović (1864.–1935.), te hrvatski botaničari Stjepan Horvatić (1899.–1975.) i Ivo Trinajstić (1933.). Osamdesetih godina prošloga stoljeća botaničari, bračni par Marija i Stipe Hećimović detaljno su istražili floru i vegetaciju Elafitskih otoka, Lokruma, Mrkana i Bobare.

Od druge polovice 19. stoljeća u krilu geobotaničke znanosti počinje se razvijati jedna nova disciplina – znanost o vegetaciji – kojoj su predmetom istraživanja bile pojedine biljne grupacije, nazvane tada *formacije*, kao npr. vazdazelena ili listopadna šuma, livada, pašnjak, biljni svijet stijena, bara, obalnih grebena... Znanost o “biljnim formacijama” dostigla je svoj vrhunac dvadesetih godina prošloga stoljeća. Najznačajniji predstavnici te struje austrijski su botaničari Kerner i Beck von Mannagetta, Šveđanin Hult, Švicarci Stebler i Schröter, njemački botaničari Grisebach, Engler i Drude, te njima dostojan sljedbenik, Dubrovčanin Lujo Adamović. Profesor Ivo Pevalek napisao je 1941. godine kako je Adamović “uz Becka von Mannagettu neosporno jedna od najjačih ličnosti geobotanike u razdoblju pred prvi svjetski rat” (Trinajstić, 1977.).

Danas, promatrano s vremenske udaljenosti od osam desetljeća, smatramo da s Lujom Adamovićem završava razdoblje “znanosti o formacijama”, koju početkom dvadesetog stoljeća počinje naglo potiskivati nova, moderna, znanost o biljnim zajednicama – fitocenologija ili fitosociologija – kao grana biljne ekologije.

Život i djelo

Lujo Adamović (slika 1) rođen je u Rovinju 27. srpnja 1864., gdje mu je otac kraće vrijeme službovao kao učitelj. Majka Luja Adamovića, podrijetlom iz istarske obitelji Rosignoli, rano je umrla. Otac Vincent (Vice, Vicko) Adamović (1838.–1919.) bio je poznati dubrovački povjesničar, književnik i pedagog, autor niza radova i monografija iz dubrovačke povijesti. Pet godina nakon Lujova rođenja (1869.), obitelj Adamović seli iz Rovinja u Dubrovnik, gdje mu otac iste godine postaje upraviteljem Muške pučke škole. Vice Adamović je do 1875. bio upravitelj dubrovačke Pomorske škole, a 1889. osniva Pokrajinski školski muzej u Dubrovniku. U tom je intelektualnom okružju odgajan i mali Lujo, što je uvelike utjecalo na njegov daljnji razvoj, pa od svoje najranije mladosti pokazuje izrazito zanimanje za botaniku. Najveći dio vremena provodi u promatranju i uzgoju različitog bilja, ali u školi nije volio učiti ostale predmete, pa ne napreduje onako kako je to njegov otac želio. Iako neredovito, godine 1883. završava gimnaziju, te ga je "odmah otac namjestio kao učitelja u jednom malenom konavoskom selu" (Marčić, 1935a).

Slika 1.

Lujo Adamović u zrelim godinama

Slika 2.

**Prvi znanstveni rad
Luja Adamovića**

Službujući kao učitelj u Konavlima, mladi je Lujo bio u izravnom dodiru s prirodom, što je u njemu još više rasplamsalo sklonost za botaniku te iz toga vremena potječu i njegovi prvi botanički radovi. Sa svega dvadesetdvije godine objavljuje 1886. u prvom broju novoosnovanoga *Glasnika Hrvatskog naravoslovnog društva* u Zagrebu manji rad *Botanični izlet na Snježnicu* (slika 2), a u drugom broju istoga časopisa opširniji rad *Građa za floru Dubrovačku* (1887.).

Nakon nekoliko mučnih godina provedenih u Konavlima Adamović, željan znanja, napušta mjesto učitelja i putuje u Beč na studij medicine. Redovito posjećuje bečku zbirku *Zoologično-botaničnog društva* (slika 3) gdje je svoje herbarijske primjerke „srađnavao sa sbirkom“.

U predgovoru drugoga rada Adamović navodi: "Sumnjive i škakljive individuume pregledao mi je dobrostivo iz svoje volje veleučeni gosp. dvorski savjetnik j. r. sveučil. prof. Dr. A. Kerner vitez od Marilauna (slika 4, direktor Botaničkoga vrta i profesor botanike na Botaničkom institutu u Beču, *op. a.*), te mu izrazujem najsrdačniju zahvalnost i odanost na ne malom trudu", što govori kako je mladi Adamović već vrlo rano uspostavio vezu s vodećim ljudima europske – tada i svjetske – botanike.

Anton Kerner von Marilaun

Slika 4.

**Anton Kerner von Marilaun
(1831.–1898.)**

Nemirna duha, godine 1886. Adamović napušta i studij medicine te putuje u Beograd. Na tamošnjem Sveučilištu, u razdoblju od 1886.–1888. studira i završava prirodne znanosti (Trinajstić, 1977.). Profesor botanike bio mu je glasoviti prirodoslovac Josip Pančić (1814.–1888.), Hrvat iz Ugrina kod Bribira (kojega ovdje samo spominjemo da mu i mi ne zaboravimo hrvatske korijene). Adamović je godine 1889.

postavljen za učitelja njemačkoga jezika u gimnaziji kralja Aleksandra I. u Beogradu, a do 1896. predaje na gimnazijama u nekoliko srpskih gradova (Zaječaru, Pirotu, Gornjem Milanovcu i Vranju). U pirotskoj je gimnaziji predavao njemački, francuski i geografiju, a najdulje se zadržao kao nastavnik srednje škole u Vranju (Nikolić i sur., 1979.). Iz toga vremena potječe niz Adamovićevih radova o flori i vegetaciji pojedinih dijelova Srbije i Bugarske, u kojima opisuje i veći broj novih vrsta (Janković, 1970., 1984.).

Revizijama i znanstvenim provjerama status nekih vrsta je promijenjen, međutim *Flora Europaea* (Tutin i Heywood, 1964.–1980.) danas priznaje 13 Adamovićevih vrsta sa statusom "*bona fide species*" (tablica 1).

Nekoliko Adamovićevih vrsta *Flora Europaea* priznaje kao podvrste, npr. *Silene subcorymbosa*, *Campanula cristalocalyx*, *Campanula balcanica*, *Centaurea ve-*

Slika 3.

**Zgrada Botaničkoga zavoda
u Beču u kojoj je radio Lujo
Adamović (slikano 1907.)**

Tablica 1.

Vrste koje je opisao Lujo Adamović, a i danas ih priznaje *Flora Europaea*
(Tatić i Janković, 1985.)

Hesperis macedonica Adamović
Sempervivum kindingeri Adamović
Lathyrus pančićii Adamović
Trifolium pilczii Adamović
Silene ventricosa Adamović
Rhinanthus mediterraneus (Sterneck) Adamović (slika 5)
Thymus plasonii Adamović
Asperula wettsteinii Adamović
Centaurea deustiformis Adamović
Tragopogon kindingeri Adamović
Aira scoparia Adamović
Anthoxanthum pauciflorum Adamović
Veronica kindlii Adamović

lenovsky, *C. finazzerii*, *C. korthiaca*, *Jurinea bipinata*, *Agropyron incrustatum*, *Colchicum vranjanum*, *Eryngium wiegandii*, *Dianthus šuškalovićii*, *Teucrium helianthemoides* i dr.

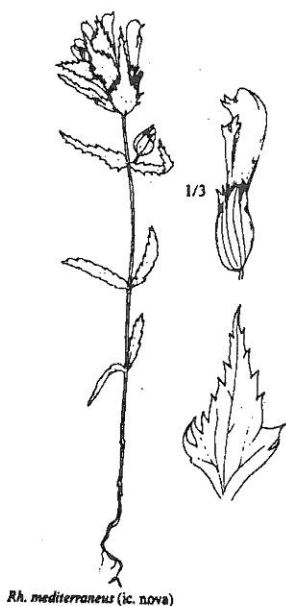
Adamović je, također, opisao niz novih biljnih svojta ranga nižeg od podvrste (npr. *Allium sibiricum* Wild. var. *denticulatum* Adamović, *Cephalaria corniculata* (W.K.) R.S. var. *puberula* Adamović, *Asperula graveolens* MB. var. *pirotica* Adamović i dr.). Kako su Adamovića za života uvažavali svi europski botaničari, u znak poštovanja mnoge novoopisane vrste dobile su njegovo ime (tablica 2).

Tablica 2.

Vrste koje su dobile ime u čast Luja Adamovića, a priznaje ih *Flora Europaea*
(Tatić i Janković, 1985.)

Festuca adamovićii Margr.
Carum adamovićii Halacsy
Thymus adamovićii Velenovsky
Verbascum adamovićii Velenovsky
Carduus personata Jacq. var. *adamovićii* Deg.

Godine 1897. Adamović ponovno putuje na studij, ali ovoga puta u Berlin, koji je tada bio središte geobotaničke znanosti na čelu s A. Englerom i O. Drudeom. Tamo 6. lipnja 1898. brani doktorsku disertaciju *Die Vegetationsverhältnisse Ostserbiens* (Vegetacijske formacije istočne Srbije). Iste godine Adamović se iz Berlina vraća u Beograd, gdje postaje nastavnikom njemačkoga jezika I. klase. Godinu dana kasnije (1900.) izabran je za docenta botanike na Visokoj školi u Beogradu.

Slika 5.

***Rhinanthus mediterraneus* (Sterneck)
Adamović, vrsta koju priznaje i
današnja znanost** (crtež iz *Flora
d'Italia* S. Pignattija)

Svojim višegodišnjim školovanjem u Austriji i Njemačkoj Adamović je stekao simpatije prema tim zemljama, što se uklapalo u službenu srpsku politiku u doba posljednjih Obrenovića. Vjerojatno te činjenice nisu bile odlučujuće za njegovo imenovanje profesorom i upraviteljem Botaničkoga vrta beogradskog Sveučilišta, jer je Adamović već tada imao visoku znanstvenu reputaciju, kojom je mogao steći zvanje profesora na bilo kojem sveučilištu u Europi. Situacija se za Adamovića bitno mijenja kada, nakon Obrenovića, vlast u Srbiji preuzimaju Karađorđevići, te se odnosi s Austrijom (u razdoblju između 1905. i 1908.) naglo pogoršavaju. Najvjerojatnije je to bilo razlogom Adamovićeva napuštanja Beograda godine 1906.

U razdoblju od 1901. do 1905. bio je profesor botanike i upravitelj Botaničkoga vrta u Beogradu, kad napušta to mjesto kako bi se mogao sasvim posvetiti istraživanju vegetacijskoga pokrova Balkanskog poluotoka. Za svoga dugogodišnjeg boravka u Srbiji Adamović je proputovao gotovo čitav središnji dio Balkanskog poluotoka te uskoro postaje jednim od najboljih poznavatelja flore i vegetacije toga dijela Europe (Horvat, 1941.; Šugar, 1983.), koji je zbog dugotrajne turske okupacije bio razmjerno teško pristupačan i u prirodoznanstvenom smislu razmjerno slabo poznat.

Svojim višegodišnjim školovanjem u Austriji i Njemačkoj Adamović je stekao simpatije prema tim zemljama, što se uklapalo u službenu srpsku politiku u doba posljednjih Obrenovića. Vjerojatno te činjenice nisu bile odlučujuće za njegovo imenovanje profesorom i upraviteljem Botaničkoga vrta beogradskog Sveučilišta, jer je Adamović već tada imao visoku znanstvenu reputaciju, ko-

Godine 1907. izabran je za dopisnoga člana JAZU u Zagrebu, ali odlazi u Beč, gdje je na tamošnjem Sveučilištu izabran u zvanje privatnog docenta biljne geografije. Na tom mjestu ostaje sve do 1914., kad obrađuje obilan herbarijski materijal i piše svoje najznačajnije djelo *Die Vegetationsverhältnisse der Balkanländer* (Vegetacijske prilike Balkanskih zemalja). Taj je rad, posvećen bugarskom caru Ferdinandu I., tiskan 1909. u Leipzigu kao deveti svezak poznate serije *Die Vegetation der Erde*, a i danas je klasično štivo geobotaničke znanosti s početka 20. stoljeća, nezaobilazna vegetacijska studija za sve koji proučavaju biljni svijet Balkanskog poluotoka. Djelo ima 567 stranica, 11 slika u slogu, 6 biljnogeografskih karata i 49 odlično reproduciranih tablica. Bogato dokumentiranom građom opisuje pojedine biljne *formacije* istraživanoga područja, a povijesno predstavlja završetak istraživanja vegetacije na temelju biljnih *formacija* uopće. U tom opširnom djelu Adamović u znanost uvodi pojmove "pseudomakija" i "šibljak", što kasnije preuzimaju i inozemni botaničari.

Njegovo znanje o povijesnom razvoju vegetacije temeljeno na dugogodišnjem terenskom radu bilo je ogromno. Stanev (1975.) piše: "Adamović je na Preslavskom Balkanu opisao stanište konjskog kestena i prvi ukazao na njegovu terciarnu starost-reliktnost, što su kasnije prihvatili i akademici Bugarske Stojanov i Stefanov, kao i mnogi drugi botaničari".

Godine 1911. Adamović objavljuje znanstveno-popularnu knjižicu džepnoga formata *Die Pflanzenwelt Dalmatiens* (Biljni svijet Dalmacije, slika 6) na 140 stranica, s više od stotinu crteža najznačajnijih dalmatinskih biljaka (slika 7). To je djelo "uz svu znanstvenu ozbiljnost pristupačno svakom obrazovanom čovjeku koji voli prirodu" (Horvat, 1935.). I mali izvod iz te knjige pokazuje nam način Adamovićeve pripovijedanja. On piše: "U zemlji, koja se s pravom nazivlje "zemlja sun-

DIE
PFLANZENWELT
DALMATIENS

VON

PROF. DR. LUJO ADAMOVIĆ
PRIVATDOZENT FÜR PFLANZENGEOGRAPHIE
AN DER K. K. UNIVERSITÄT WIEN

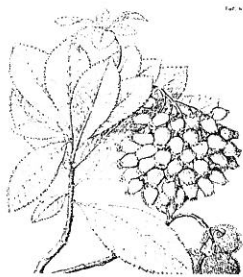
MIT 72 TAFELN
IN SCHWARZDRUCK

LEIPZIG 1911
VERLAG VON DR. WERNER KLINKHARDT

Slika 6.

**Naslovnica znanstveno-
popularne knjižice
Die Pflanzenwelt Dalmatiens
objavljene godine 1911.**

Slika 7.

Obična planika (*Arbutus unedo*), jedan od crteža iz knjižice *Die Pflanzenwelt Dalmatiens*

a prava je šteta što to djelo nije bilo tiskano i na hrvatskom jeziku, kojim se Adamović malo služio. Od radova pisanih na hrvatskome važnije su rasprave o vegetaciji vazdazelenoga pojasa i zagorskih krajeva Dalmacije, Bosne, Hercegovine i Crne Gore, objavljene u 192. i 193. knjizi Radova JAZU u Zagrebu 1911. i 1912. godine.

Adamović napušta Beč 1914., nakon dulje prepiske s ministrom prosvjete Crne Gore i na nagovor Crnogoraca koji su živjeli u Beču. Tako 15. svibnja 1914. postaje referentom za osnovnu i stručnu nastavu Crne Gore, sa sjedištem u Cetinju (Lukić, 1971.). Već sljedeće godine, 1915., udovoljeno mu je molbi da prijeđe u Srbiju radi nalaženja kćeri zatočenih u austrougarskim logorima, pa iste godine ponovno preuzima dužnost upravitelja beogradskoga Botaničkog vrta.

Krajem Prvoga svjetskog rata južnoslavenski su se narodi našli u novoj državi na čelu s dinastijom Karađorđevića. Iako u nesuglasju s novom vlašću, Adamović se ne vraća u Austriju, koja je izgubila rat, nego ostaje u zemlji. Ubrzo biva otpušten iz službe, te ostaje bez sredstava za život. Kako bi se prehranio, Adamović odlazi u Hrvatsko Zagorje gdje dobiva mjesto nadglednika rudnika u malenom mjestu podno Ivanšćice. Tu ga susreće i mladi Ivo Horvat, kasnije poznati botaničar, koji po njegovoj smrti piše: "Bilo mi je jasno kolikom se nezahvalnošću odužila domovina jednom od svojih prvih sinova" (Horvat, 1935.).

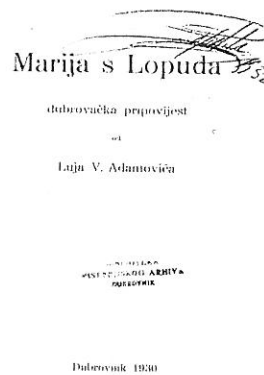
U takvoj situaciji nije bilo očekivati da će Adamović nastaviti znanstveno raditi. Međutim, nije posustao. Nakon kraćeg boravka u Zagrebu, vraća se u Dubrovnik i nastavlja svoja istraživanja, a obitelj uzdržava uzgojem cvijeća. Prema

kazivanju bliskih rođaka, posljednjih godina svoga života, uslijed nedostatka novca, prodavao je očeve dragocjenosti, a pred smrt je odbio (prekasno) mu dodijeljenu mirovinu.

U tom posljednjem razdoblju života Adamović objavljuje dva velika monografska prikaza biljnoga svijeta Sredozemlja: *Die Vegetationsverhältnisse der Adrialänder* (Vegetacijske prilike jadranskih zemalja) godine 1929. i *Pflanzengeographische Stellung und Gliederung Italiens* (Biljnogeografski položaj i raščlanjenost Italije) 1933. Svoje posljednje djelo, tiskano u Jeni na 259 stranica, sa 31 biljnogeografskom kartom u privitku, Adamović je posvetio svom pokojnom učitelju Engleru, prvaku moderne biljne geografije. Tako je Adamović podario znanosti prvi skupni biljnogeografski prikaz Apeninskoga poluotoka.

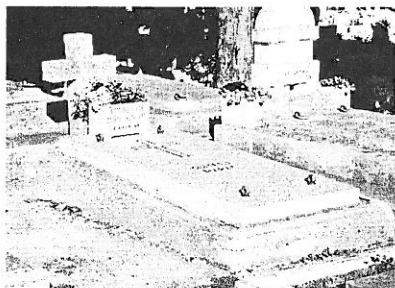
Ukupan Adamovićev znanstveni opus obuhvaća 60-tak znanstvenih priloga: njegovo je fitogeografsko znanje bilo u potpunom skladu s tadašnjim kretnjima geobotaničke znanosti, ne samo u Europi nego i u svijetu. Savršeno je vladao svim važnijim europskim jezicima, a većinom je pisao na njemačkom, lakim i pristupačnim stilom. Iako strogo ozbiljan u znanstvenom radu, u društvu je bio vrlo duhovit, govornički izvanredno nadaren (Marčić, 1935.). Pisao je i prozu. Njegov literarni uradak, dubrovačku pripovijest *Marija s Lopuda* (slika 8) iz serije Dubrovačke biblioteke, objavila je Kraljevska jugoslavenska povlašćena nakladna knjižara J. Tošović u Dubrovniku godine 1930.

Od ostalih zanimljivosti prisjetimo se da je Adamović još godine 1911. u svojoj knjizi *Die Pflanzenwelt Dalmatiens* spomenuo park baruna Feliksa Maynerija na Lopudu kao jedan od najljepših i egzotičnom florom najbogatijih vrtova Dalmacije. Također, predlaže da se na Lokrumu uredi aklimatizacijski vrt za kulturu i proučavanje egzotičnoga, ukrasnog i korisnog bilja. Adamović ističe uvjerenje kako bi Lokrum trebao postati ono što je botanička stanica na Helgolandu za područje Sjevernog mora. Arnold (1938.) pretpostavlja kako je Adamoviću na umu bio primjer znamenitoga sre-

Slika 8.
Pripovijest
Luja Adamovića
Marija s Lopuda

dozemnog vrta grofa Hanburya na poluotočiću Mortola u Italiji, te nastavlja: "Naša bi se država najbolje odužila uspomeni svoga veoma zaslužna sina i naučnog radnika svjetskoga glasa, kad bi park na Lokrumu obnovila, uredila i upotpunila bar u

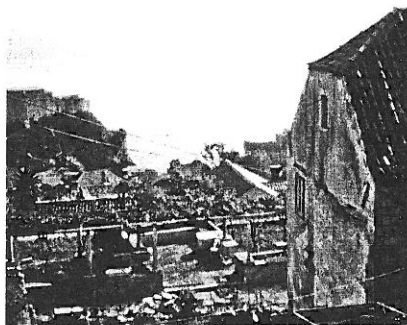
Slika 9.

**Vječno počivalište Adamovićevih
na dubrovačkom groblju
Boninovo, danas u vlasništvu
druge obitelji**

Lujo Adamović umro je u Dubrovniku 19. srpnja 1935., u 72. godini života. Pokopan je u obiteljsku grobnicu na dubrovačkom groblju Boninovo (slika 9). U braku sa suprugom Erminijom imao je tri kćeri: Olgu, Veru i Ljubicu, a živjeli su u obiteljskoj kući na Konalu, nedaleko od stare dubrovačke povijesne jezgre (slika 10). Olga Adamović živjela je i umrla u Dubrovniku. Vera je iz Beograda otišla u Ameriku, tamo se udala i umrla. Ljubica Adamović ud. Dragović završila je studij medicine u Beogradu, gdje je provela i ostatak života. Luja Adamovića nadživjela je sestra Klaudija (?–1943) (slika 11), koja se udala za dubrovačkog učitelja Miha Kusijanovića (1878.–1956.); njihovi potomci i danas žive u Dubrovniku.

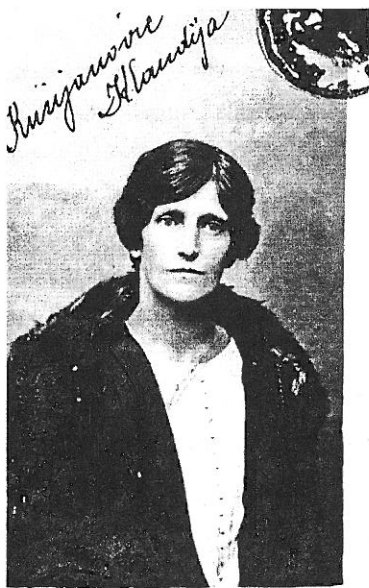
onom obliku, kako je bio za svoga najljepšeg procvata (dok je bio u vlasništvu Maksimilijana Habsburškog u drugoj polovici 19. stoljeća – *op. a.*). Park bi se mogao urediti barem kao neki mediteranski botanički vrt ili arboretum – park prof. Luje Adamovića".

Adamovićeve ideje ostvarene je tek godine 1959., kad je tadašnja JAZU utemeljila botanički vrt na Lokrumu, na inicijativu direktora Biološkog instituta u Dubrovniku Toma Gamulina (1906.–1984.). Projekt-ni plan vrta izradio je vrtni arhitekt Bruno Šišić, dok je dugogodišnji voditelj vrta bio Lav Rajeovski (1910.–2001.) (Šišić, 1989.).

Slika 10.

**Obiteljska kuća Adamovićevih
na Konalu, nedaleko od dubrovačke
povijesne jezgre**

Slika 11.

**Adamovićeva sestra
Klaudija ud. Kusijanović,
umrla 1943.; njeni potomci
i danas žive u Dubrovniku**

Iako je bio jedan od najpoznatijih europskih botaničara, u zemlji, pa i u samom Dubrovniku, Adamović je bio slabo poznat. Smrt svojega sugrađanina zabilježio je lokalni list *Dubrava* (Marčić, 1935b). Od pokojnika se oprostio Lucijan Marčić, dugogodišnji profesor prirodopisa Državne realne gimnazije u Dubrovniku, ovim riječima:

“Eto, otvorila se zemlja da primi Tvoje tijelo, ona zemlja, kojoj si Ti posvetio čitav svoj život proučavanjem njezine najuzvišenije i najbožanstvenije emanacije – flore. Velik i plodan je bio Tvoj rad na tom polju, ali žalibože kod nas slabo poznat. Dok su Te dobro poznavali i Nijemci, Francuzi i Talijani, ostao si u svojoj domovini skoro nepoznat, pa i u svom vlastitom gradu.

Velika je nepravda što su naši ljudi, u momentu nacionalnog deliriuma, kada su manje vrijedne postavljali na velike položaje, odviše malogradskim i sitnim mjerilom htjeli da prosude tvoju vrijednost. Teško si Ti osjetio tu nepravdu i nerazumijevanje svojih savremenika, ali ipak, kao što suha sjemenka kad uđe u zemlju pronikne novim i svježim životom, tako će sada, valjda, Tvoj plodni naučni rad, da posluži podstrekom mlađima da nastave novom snagom i većim elanom ondje, gdje si Ti gradio tako jake temelje. Veliki i nezaboravni učitelju! U ime onih rijetkih, koji su vazda znali da pravo cijene i štiju Tvoju veličinu, u ime Dubrovačkog muzeja, i u ime Primorskog prirodoslovnog društva ja Ti kličem zadnji – Zbogom”.

U studenome iste godine časopis Hrvatskoga prirodoslovnog društva *Priroda* je u povodu smrti velikoga dubrovačkog botaničara objavio dva članka o njegovu životu i znanstvenom radu (Marčić, 1935a; Horvat, 1935.).

In memoriam Luju Adamoviću objavio je i Horvatić u slovenskom *Geografskom vestniku* (1936.–1937.).

Slika 12.

Vice Adamović, otac Luja Adamovića

Još nam preostaje pojasniti Adamovićeve veze sa Srbijom, koje su ga koštale mirnoga života i priznanja u starosti: iste svakako treba sagledati u okviru povijesnih i političkih prilika toga doba, ali i u kontekstu očeva i vlastitoga političkog usmjerenja.

Njegov otac Vice (slika 12), inače učenik Vuka Stefanovića Karadžića, bio je jedan od utemeljitelja "srbokatoličke" skupine u Dubrovniku sredinom 19. stoljeća (Banac, 1992.). Odrastao u takvome ozračju, Lujo Adamović je, kao i njegov otac, radove objavljivao i u časopisu *Srđ* (1902–1908.), nerijetko i ćirilničnim pismom, pa iz tih radova i danas doznajemo o njegovim "srbo-katoličkim" osjećajima: "Ni jednom srpskom kraju ne pri-

pada s tolikijem pravom i u tolikoj mjeri epitet klasičnosti kao našem starodrevnom uvijek čarnom i divnom Dubrovniku" (*Botaničke šetnje po klasičnom dubrovačkom zemljištu*, 1902.); ili: "Nijedan narod nije u tako tijesnoj vezi sa biljkama, kao što je srpski narod" (*O narodnim običajima u vezi sa biljem*, 1908.). Urednik časopisa *Srđ*, Antonije Vučetić, objavio je u istoimenom časopisu prikaze i ocjene njegovih djela *Beiträge zur Kenntnis der Pflanzengeographische Gliederung der Balkanhalbinsel*, te *Die Pflanzengeographische Stellung und Gliederung der Balkanhalbinsel* (Vučetić, 1906.; 1907a,b).

Unatoč svemu tome, a s obzirom na doprinos svjetskoj znanosti, ipak ne ćemo pogriješiti kad kažemo da je Lujo Adamović do danas, uz Roberta Visianija Šibenčanina i Iva Horvata, najzaslužniji i najpoznatiji hrvatski botaničar.

ZAHVALA

Autori zahvaljuju gospođama Kiti Iveta i Vesni Soko iz Dubrovnika na podatcima o obitelji Adamović.

Radovi Luja Adamovića

1. Adamović, L., 1886. *Botanični izlet na Snježnicu*. Glas. hrv. naravosl. društva 1, 154–165.
2. Adamović, L., 1887. *Građa za floru dubrovačku. I*. Glas. hrv. naravosl. društva 2, 161–167.
3. Adamović, L., 1891. *O vegetaciji jugoistočne Srbije*. Niš. (isti rad u Österr. Bot. Zeitschr. 1894.)
4. Adamović, L., 1892. *Beiträge zur Flora von Serbien*. Österr. Bot. Zeitschr.
5. Adamović, L., 1893. *Novine za floru Kraljevine Srbije*. Beograd.
6. Adamović, L., 1894. *Neue Beiträge zur Flora von Südostserbien*. Österr. Bot. Zeitschr. (isti rad u Nastavniku za 1903. Beograd, proširen opisom nekih biljaka).
7. Adamović, L., 1895. *Stara Planina*. Beograd.
8. Adamović, L., 1896. *Neue Beiträge zur Flora von Serbien*. Allg. Bot. Zeitschr.
9. Adamović, L., 1896. *Fenološka osmatranja pravljena u vanjskoj meteorološkoj stanici u toku 1894. i 1895. godine*. Izvještaj vranjske gimnazije.
10. Adamović, L., 1897. *Ekскурzije s učenicima i nastavnicima*. Nastavnik. Beograd.
11. Adamović, L., 1898. *Die Vegetationsformationen Ostserbiens*. *Pflanzengeographische Studien*. Engler's Botan. Jahrbücher 26(2), 124–218. Doktorska disertacija.
12. Adamović, L., 1899. *O šumama jugoistočne Srbije*. Delo 22(4), 15–28.
13. Adamović, L., 1899. *Die Mediterranen Elemente der serbischen Flora*. Ibid. 27(3).
14. Adamović, L., 1899. *Zu Delphinium midžurensense Form*. Allg. Bot. Zeitschr.
15. Adamović, L., 1899. *O narodnim nazivima biljaka*. Brankovo kolo 51–52, stup. 1619–1634.
16. Adamović, L., 1899. *Kritische floristische Bemerkungen zur Flora von Serbien*. Allg. Bot. Zeitschr.
17. Adamović, L., 1899. *Neue Beiträge zur Flora von Serbien*. Cassel.
18. Adamović, L., 1900. *Zimзелeni pojas jadranskog primorja*. Glas. srp. akad. 66, 125–184.

19. Adamović, L., 1901. *Novine za floru kraljevine Srbije*. Prosvetni glasnik (Beograd), 3–78.
20. Adamović, L., 1902. *Die Šibljak-Formation, ein wenig bekanntes Buschwerk der Balkanhalbinsel*. Engler's Botan. Jahrbücher **31**(1).
21. Adamović, L., 1902. *Botaničke šetnje po klasičnom dubrovačkom zemljištu*. Srđ 1, 200–210.
22. Adamović, L., 1903. *Beiträge zur Flora von Altserbien und Mazedonien*. Denkschr. d. Ak. d. Wissensch. 74. Wien.
23. Adamović, L., 1904. *Die Sandsteppen Serbiens*. Engler's Botan. Jahrbücher **33** (4, 5).
24. Adamović, L., 1904. *Revisio Glumacearum serbicarum*. Magyar Bot. Lapok 3.
25. Adamović, L., 1905. *Über die Entwicklung der Balkanflora seit der Terziärzeit*. Engler's Botan. Jahrbücher **36**.
26. Adamović, L., 1905. *Plantae macedonicae novae*. Österr. Bot. Zeitschr. 55 (1, 2).
27. Adamović, L., 1905. *Neue Bürger der Alteserbischen und mazedonischen Flora*. Allg. Bot. Zeitschr. 1.
28. Adamović, L., 1906. *Vegetacioni pojasi Rile planine*. Österr. Bot. Zeitschr. 71, 191–264.
29. Adamović, L., 1906. *Pseudomacchien, eine neue Vegetationsformation der Balkanhalbinsel*. Sitzungsber. d. k. k. zool.-bot. Ges. Wien.
30. Adamović, L., 1906. *Eine neue Helleborus Art aus Serbien*. Magyar Bot. Lapok 5.
31. Adamović, L., 1906. *Beitrag zur Kenntnis der Pflanzengeographische Gliederung der Balkanhalbinsel*. Jena.
32. Adamović, L., 1906. *Corydalis Wettsteinii – Eine neue Corydalis Art der Balkanhalbinsel*. Österr. Bot. Zeitschr.
33. Adamović, L., 1906. *Die Panzerföhre im Pindusgebiete (Vorläufige Mitteilung)*. Österr. Bot. Zeitschr.
34. Adamović, L., 1906. *Zur pflanzengeographischen Karte von Serbien*. Petermanns geogr. Mitteil. 7.
35. Adamović, L., 1906. *Über eine bisher nicht unterschiedene Vegetationsformation der Balkanhalbinsel, die Pseudomacchie*. Vortragsbericht Verh. d. k. k. zool.-bot. Ges. Wien.
36. Adamović, L., 1907. *Die landwirtschaftlichen Verhältnisse Dalmatiens*. Neue Freie Presse, 26. 10. 1907.
37. Adamović, L., 1907. *Die pflanzengeographische Stellung und Gliederung der Balkanhalbinsel*. Denkschr. Akad. Wiss., math.-naturw. Kl. 80. Wien.

38. Adamović, L., 1908. *Die Panzerföhre im Lovčengebirge*. Magyar Bot. Lapok 7(7/8).
39. Adamović, L., 1908. *Die Bedeutung des Vorkommens der Salbei in Serbien*. Engler's Botan. Jahrbücher 41(3).
40. Adamović, L., 1908. *Neue Glieder der serbischen Flora*. Allg. Bot. Zeitschr. 14.
41. Adamović, L., 1908. *O narodnim običajima u vezi sa biljem*. Srđ 1–5, 62–66.
42. Adamović, L., 1908. *Bericht über die Balkanhalbinsel unternommene Forschungsreise*. XII Jahresbericht des Naturwiss. Orientvereins für das Jahr 1907. Wien.
43. Adamović, L., 1908–1911. *Flora jugoistočne Srbije – Flora Serbiae austro-orientalis*. Rad JAZU 175, 177, 179, 181, 183, 185, 187.
44. Adamović, L., 1909. *Die Vegetationsverhältnisse der Balkanländer: (Die Vegetation der Erde; Bd. 11) (Mösische Länder): umfassend Serbien, Altserbien, Bulgarien, Ostrumelien, Nordthrakien und Nordmazedonien*. Leipzig.
45. Adamović, L., 1909. *Die Vegetationsstufen der Balkanländer*. Petermanns geogr. Mitteil. (1908) 9.
46. Adamović, L., 1909. *Vegetationsbilder aus Dalmatien*. G. Karsten und H. Schenk – Vegetationsbilder 7(4). Tafel 19–24. Jena.
47. Adamović, L., 1910. *Vegetationsbilder aus Bosnien und Herzegowina*. G. Karsten und H. Schenk – Vegetationsbilder 8(4), Tafel 24. Jena.
48. Adamović, L., 1911. *Die Pflanzenwelt Dalmatiens*. Leipzig.
49. Adamović, L., 1911. *Biljnogeografske formacije zimzelenog pojasa Dalmacije, Hercegovine i Crne Gore*. Rad JAZU 192. Zagreb.
50. Adamović, L., 1911. *Die Verbreitung der Holzgewächse in Bulgarien und Ostrumelien?* Denkschr. Akad. Wiss., math.-naturw. Kl. 84. Bd. 1909. Wien.
51. Adamović, L., 1911. *Das Kulturland Dalmatien*. Österr. Gartenzeitung. 6 (8).
52. Adamović, L., 1912. *Biljnogeografske formacije zagorskih krajeva Dalmacije, Bosne, Hercegovine i Crne Gore*. Rad JAZU 193. Zagreb.
53. Adamović, L., 1913. *Die Verbreitung der Holzgewächse in den Dinarischen Ländern*. Abh. d. k. k. geogr. Ges. in Wien 10(3).
54. Adamović, L., 1913. *Građa za floru kraljevine Crne Gore*. Rad JAZU 195, 1–96.
55. Adamović, L., 1913. *Biljnogeografske formacije zagorskih krajeva Dalmacije II (Vegetacija viših brda i planina)*. Rad JAZU 195, 113–179. Zagreb.
56. Adamović, L., 1914. *Pflanzengeographie*. Im Kende-Handbuch der geographischen Wissenschaft 8.
57. Adamović, L., 1915. *Führer durch die Natur der Nördlichen Adria mit besonderer Be-*

rücksichtigung von *Abazzia*. Wien und Leipzig.

58. Adamović, L., 1918. *Vegetationsbilder aus Mazedonien*. G. Karsten und H. Schenk – Vegetationsbilder 12(7). Jena.

59. Adamović, L., 1929. *Die Vegetationsverhältnisse der Adrialänder*. G. Fischer, Jena.

60. Adamović, L., 1929. *Ekološke prilike dubrovačke i ostale dalmatinske vegetacije*. Glasnik Učenog društva Dubrovnik 1, 50–83.

61. Adamović, L., 1930. *Marija s Lopuda – dubrovačka pripovijest*. Dubrovačke biblioteke. Dubrovnik.

62. Adamović, L., 1933. *Die Pflanzengeographische Stellung und Gliederung Italiens*. Jena.

Literatura

1. Arnold, Z., 1938. *Slike iz vrtova Dalmacije. Parkovi na Lokrumu i Lopudu*. Naš vrt 5, sv. 3–4, 49–55.

2. Banac, I., 1992. *Dubrovački eseji*. Matica hrvatska. Dubrovnik.

3. Horvat, I., 1935. *Smrt Luje Adamovića. 2. Znanstveni rad Luje Adamovića*. Priroda 25(9), 259–261.

4. Horvat, I., 1941. *Lujo Adamović*. Hrvatska enciklopedija 1, 35–36.

5. Horvatić, S., 1936–37. + *Dr Lujo Adamović*. Geografski vestnik 12–13, Ljubljana.

6. Janković, M. M., 1970. *Flora SR Srbije 1. Predgovor*. Srpska akad. nauka i umet., Beograd.

7. Janković, M. M., 1984. *Vegetacija SR Srbije. Predgovor*. Srpska akad. nauka i umet., Beograd.

8. Lukić, V., 1971. *Prof. dr Lujo Adamović po nekim dokumentima arhiva SR Crne Gore*. Godišnjak cetinjske gimnazije, Cetinje.

9. Marčić, L., 1935a. *Smrt Luje Adamovića. 1. U spomen učenjaka Dubrovčanina*. Priroda 25(9), 257–259.

10. Marčić, L., 1935b. *Smrt Dra Luja Adamovića*. Dubrava (dnevni list Dubrovnika), god. III, br. 34.

11. Nikolić, I., Radenković, D., Živković, K., 1979. *Lujo Adamović učitelj i profesor (1889–1892)*. Pirotka gimnazija 1879–1979, Pirot.

12. Stanev, S., 1975. *Zvezdi gasnat v planinata*. Zemzadat, Sofija.

13. Šišić, B., 1989. *Otok Lokrum – izuzetan perivoj u gradskom prostoru Dubrovnika*. Zbor-

N. Jasprica, S. Kovačić: *Lujo Adamović...*

nik radova simpozija *Otok Lokrum*. Ekološke monografije 1, Hrvatsko ekološko društvo, 165–182. Zagreb.

14. Šugar, I., 1983. *Lujo Adamović*. Hrvatski biografski leksikon 1, 17–18.

15. Tatić, B., Janković, M. M., 1985. *Profesor Lujo Adamović. In memoriam (povodom 50-te godišnjice smrti i 121-ve godišnjice rođenja)*. Glas. bot. inst. Univ. 19, 1–6, Beograd.

16. Trinajstić, I., 1977. *Hrvatski prirodoslovci (31). Lujo Adamović (1864–1935)*. *Priroda* 66(2–3), 49–51.

17. Tutin, T. G., Heywood, V. H., 1964–1980. *Flora Europaea*, 1–5. Univ. Press. Cambridge.

18. Vučetić, A., 1906. *Ocjene i prikazi: L. Adamović – Prilog nauci o geografskom smještaju i razredbi bilina Balkanskog poluotoka (1906)*. Srđ 10, 501.

19. Vučetić, A., 1907a: *Ocjene i prikazi: L. Adamović – Geografija flore Balkanskog poluotrova (1907)*. Srđ (god. 6), 804–809.

20. Vučetić, A., 1907b: *Ocjene i prikazi: L. Adamović – Geografija flore Balkanskog poluotrova (1907)*. Srđ (god. 6), 852–855.

21. Visiani, R., 1842–1852. *Flora Dalmatica*, 1–3. Lipsiae.

22. Visiani, R., 1872–1881. *Supplementum Florae Dalmaticae*, 1–2. Venetiae.